

mgr Kim Gwangseok
Zakład Japonistyki i Sinologii
Instytut Orientalistyki
Wydział Filologiczny
Uniwersytet Jagielloński

AUTOREFERAT ROZPRAWY DOKTORSKIEJ PT.
„GATUNEK KOMENTARZA REDAKCYJNEGO (*SHASETSU* / *SASŎL*)
W PRASIE JAPONSKIEJ ORAZ KOREAŃSKIEJ
- WSCHODNIOAZJATYCKA PRAGMATYKA KOMUNIKACJI
W NARRACJI PUBLICYSTYCZNEJ”

Przedmiotem analizy przedstawianej rozprawy jest gatunek komentarza redakcyjnego znanego pod nazwą kor. *sasŏl* 사설 oraz jap. *shasetsu* 社説, ukształtowany w środowisku medialnych obu krajów w przekroju historycznym, ze szczególnym uwzględnieniem komentarzy współczesnych. Z tego względu tematyka rozprawy sytuuje się w obrębie dziedziny językoznawstwa oraz prasoznawstwa japonistycznego i koreanistycznego.

Określenie *komentarz redakcyjny* – które przyjęte zostało jako ekwiwalent terminu kor. *sasŏl* 사설 oraz jap. *shasetsu* 社説 – zawiera istotny określnik *redakcyjny*, który odpowiada sinokoreańskiemu morfemowi *-sa-* -사- (oraz sinojapońskiemu morfemowi *-sha-* -社-). Morfemy te zawarte są w źródłowych dla tych terminów wyrazach kor. *shinmunsa* 신문사, jap. *shinbunsha* 新聞社 ‘redakcja, koncern prasowy, wydawnictwo dziennika, wydawca gazety (w sensie instytucjonalnym)’. Termin ten został skalkowany z angielskiego określenia *editorial* i trafił najpierw do japońszczyzny, skąd następnie przejęty został przez język koreański.

W dodatku, koreańszczyzna zaczerpnęła ten termin jako zapożyczenie ideograficzne, faktycznie bowiem przejęła sam tylko zapis o postaci 社説, który został tam odczytany według zasad tradycyjnego odczytu ideogramów chińskich jako *sasŏl*. Miało to miejsce w warunkach, gdy ideograficzne pismo sinokoreańskiej było istotnym komponentem mieszanego, ideograficzno-alfabetycznego pisma koreańskiego. Angielski rzeczownik *editorial* powstał ze znominalizowanego przymiotnika, zaczerpniętego z takich wyrażen jak *editorial board* ‘redakcja’, *editorial writer* ‘komentator prasowy; autor komentarzy’ czy *editorial staff* ‘zespół redakcyjny’. W brytyjskiej odmianie angielszczyzny analogicznym rezultatem nominalizacji i uniwerbizacji wyrażenia *leading article* jest określenie *leader* (dosł. „artykuł wiodący”).

Charakterystyczną cechą definiującą gatunek komentarza redakcyjnego jest wyrażanie opinii redakcji, często bez przypisywania jej indywidualnemu autorowi oraz zamieszczanie jej w specjalnie przeznaczonych do tego kolumnie (kor. *sasŏllan* 사설란 lub *sasŏlmyŏn* 사설면, jap. *shasetsuran* 社説欄 lub *shasetsumen* 社説面) na pierwszej,

drugiej bądź innej – standardowo przyjętej – stronie gazety bądź czasopisma. Miejsce to często odzwierciedla szczególną rangę tekstu w obrębie innych, drukowanych doniesień bądź komentarzy.

Komentarz redakcyjny reprezentuje publicystykę, gdyż jego celem jest ocena, reakcja na jakieś poruszające zdarzenie bądź też ukryty apel, kreujący oczekiwane postawy czytelników. W tradycji europejskiej komentarz redakcyjny zbliża się do w zasadzie nieobecnego w codziennej prasie japońskiej czy koreańskiej gatunku, jakim jest *felieton*. Felieton stanowi rodzaj artykułu prasowego noszącego cechy indywidualnej twórczości publicystycznej, z silnym udziałem osobistego komentowania zdarzeń w sposób o wiele swobodniej powiązany z tematyką niż w wypadku komentarza. Gatunek ten dopuszcza, zwłaszcza współcześnie, pewnego rodzaju popisy retoryczne oparte na inwencji tematycznej i erudycji autora, stosowanie elementów ironii, groteski czy karykatury. W codziennej prasie japońskiej takie zindywidualizowane formy komentowania, podpisane imieniem i nazwiskiem, mające charakter autorski i odrębne od zbiorowego stanowiska redakcji, zajmują szczególne miejsce i są z reguły oddzielane od głównego nurtu publicystyki jako indywidualne opinie, głosy wybitnych autorytetów, interesujących osobistości itd.

Zrównoważony i zdystansowany charakter narracji, nawet w wypadku takich autorskich opinii oraz sądów, nie nabiera w zasadzie znamion typowych dla europejskiego felietonu, co sprawia, że ich gatunkowe odpowiedniki japońskie czy koreańskie różnią się od tego gatunku europejskiego pod względem stopnia zaangażowania czy też emotywnego charakteru ekspresji. Świadczy o tym fakt, że zapożyczony z języka francuskiego termin *felieton* (*feuilleton*) nie przyjął się ani w koreańszczyźnie ani w japońszczyźnie. Tak więc, zachodnie pojęcie komentarza obejmuje w zasadzie różne formy tekstów publicystycznych, w większości indywidualnych oraz autorskich, co sprawia, że komentarz redakcyjny pełni w prasie zachodniej rolę szczególną. W praktyce zachodniej przyjęte jest zresztą przypisywanie komentarzom redakcyjnym autorskiego charakteru, gdyż bywają one podpisywane imieniem i nazwiskiem autora, co nie zdarza się ani w prasie koreańskiej ani w japońskiej.

Usytuowanie gatunkowe koreańskiego oraz japońskiego komentarza redakcyjnego w kontekście europejskim bywa trudne, gdyż nawet w obrębie przeciwstawienia powszechnie przywoływanego w gatunkowej klasyfikacji europejskiej między *editorial* a *commentary* nie da się skutecznie wyodrębnić głównych własności językowych oraz pragmatyczno-komunikacyjnych tego gatunku. Gatunek określany jako *editorial* jest bliższy temu, co kryje się pod pojęciem *sasōl* / *shasetsu* z uwagi na wyraźne zasygnalizowanie zbiorowego nadawcy tekstu, jakim jest redakcja czy też cała gazeta rozumiana jako zinstytucjonalizowane medium bądź też po prostu dany koncern prasowy. Występuje on tutaj zresztą jako taki zbiorowy reprezentant opinii publicznej, gdyż taką rolę sam sobie umownie przypisuje. W wypadku gatunku, określanego jako *commentary* silniej uwidacznia się indywidualny, autorski charakter publikowanych sądów czy opinii, często bazujący przy tym na społecznym, politycznym bądź intelektualnym autorytecie samego autora. Jednakże nie

da się wykluczyć narracji komentującej z rozumienia terminu *sasöl / shasetsu*, gdyż sama strategia narracyjna jest tutaj wspólna. W związku z tym komentarz redakcyjny typu koreańskiego czy japońskiego musi być usytuowany w zasadzie między gatunkiem zwanym *editorial* a gatunkiem zwanym *commentary*. Można tutaj uzupełnić te uwagi o jeszcze jeden termin, zaczerpnięty z tradycji amerykańskiej, a mianowicie *column* jako felieton, regularnie publikowany w stałym miejscu przez angażowanego na stałe autora. Wprawdzie pod względem strategii narracyjnej odbiega on od narracji zawartej w gatunku *sasöl*, to jednak jego cykliczność i stałe usytuowanie w ramowym rozkładzie gazety stanowi wspólną własność z komentarzem redakcyjnym. Dałoby się też wskazać inne rozbieżności, które sprawiają, że koreańskiego czy japońskiego komentarza redakcyjnego nie można określić terminem *artykuł wstępny*, który – zwłaszcza w wypadku czasopism bądź też weekendowych edycji gazet – może anonsować oraz komentować zawartość numeru. Jest to cecha narracji, która jednak nie występuje w obrębie gatunku *sasöl / shasetsu*.

Analiza japońskich oraz koreańskich komentarzy redakcyjnych ma tutaj charakter lingwistyczny i obejmuje przede wszystkim język oraz styl tego gatunku, opis struktury komentarza jako tekstu z jednoczesnym uwzględnieniem najważniejszych aspektów pragmatyki, strategii oraz kultury komunikacji medialnej. W oczywisty sposób nie mogła tu być pominięta sfera treści analizowanych komentarzy, gdyż dopiero na tej podstawie można było zajmować się problematyką stylu i trybu narracji. Jako gatunek prasowy, skoncentrowany na bieżącej, aktualnej informacji, komentarz musiał też być prezentowany w ramach własnego kontekstu i sytuacji zewnętrznej, w której pojawił się jako głos całego zespołu redakcyjnego.

Ze względu na tak szeroki opis w niniejszej pracy podejmowane także były różne kwestie zdecydowanie pozajęzykowe. Z uwagi na to, że komentarze reprezentują publicystykę prasową, uwzględniona tutaj została w szerszym zakresie również problematyka prasoznawcza w odniesieniu do historii, funkcji oraz ewolucji dzienników publikowanych w obu krajach. Dodatkowym motywem takiego poszerzenia zakresu rozprawy był fakt, że w polskim środowisku naukowym powstało stosunkowo niewiele prac poświęconych prasie japońskiej oraz koreańskiej, chociaż wydana została rozprawa doktorska Christopha J. Janasiaka, poświęcona roli prasy koreańskiej w procesie kodyfikacji języka i pisma w końcu XIX i początkach XX stulecia. Publikacja ta zresztą została w rozprawie częściowo wykorzystana jako źródło poznawcze.

Obok lingwistyki uwzględniona została tutaj także perspektywa prasoznawcza w tradycyjnym polskim rozumieniu tego terminu, ale z jednoczesnym nawiązaniem do dzisiejszego ukształtowania w polskim środowisku naukowym nauki, określanej od niedawna zbiorowym mianem: *nauki o komunikacji społecznej i mediach*. Dyscyplina ta obejmuje cały konglomerat nauk, na których temat toczy się nadal ożywiona debata – nie tylko w Polsce, ale także w Korei oraz w Japonii – gdyż w związku z żywiołowym rozwojem technologii informacji oraz komunikacji medialnej ulega ona dynamicznym przemianom.

Podstawę materiałową analizy, jak również podstawę zaprezentowanych tutaj spostrzeżeń i wniosków tworzy czterdzieści sześć komentarzy redakcyjnych – w tym 29 koreańskich oraz 17 japońskich – zaczerpniętych z najważniejszych gazet, wydawanych w obu krajach poczynając od końca XIX stulecia aż po czasy najnowsze. Komentarze te są zróżnicowane chronologicznie i ich wybrany tutaj zasób obejmuje zarówno publikacje wcześniejsze, mające charakter historyczny, jak i późniejsze. Jednak intencją przyświecającą autorowi w wyborze tekstów było zaprezentowanie typowych okazów tego gatunku prasowego, odzwierciedlającego stan umownie współczesny. Chodziło tu przede wszystkim o zapewnienie gatunkowej reprezentatywności badanych tekstów.

Siłą rzeczy materiał zgromadzony na potrzeby analizy ma charakter wybiórczy oraz fragmentaryczny, gdyż liczba opublikowanych komentarzy jest tak ogromna, że nie sposób objąć ich wyczerpującą analizą. Fragmentaryzm ten może być jednak usprawiedliwiony dążeniem do bardziej precyzyjnej analizy językowo-stylistycznej badanych tekstów, gdyż w opracowaniach prasoznawczych zwraca się uwagę przede wszystkim na ich treść oraz na ich narracyjne powiązania z sytuacją polityczną i wydarzeniami, które obiektem komentowania.

Wybór materiału podyktowany został także tym, aby można było zapewnić różnorodność tematyczną badanych tekstów, chociaż z konieczności musiał on mieć charakter selektywny. Komentarze te zostały opracowane typograficznie, opatrzone transkrypcją łacińską i przetłumaczone na język polski w układzie równoległym, umożliwiającym czytelnikowi dostęp do wszystkich własności materiału językowego. Całość zebranych komentarzy została zamieszczona w dodanych do rozprawy dwóch aneksach, zawierających materiał koreański oraz materiał japoński. Stamtąd były one przenoszone do zasadniczej części rozprawy i poddawane analizie w odniesieniu do ich tematyki, stylistyki, treści, warstwy językowej, stosowanych strategii komunikacyjnych oraz pozostałych kontekstów prasowych.

Dodatkowo, każdy tekst został zaprezentowany obok postaci oryginalnej także w transkrypcji zlatynizowanej po to, aby czytelnik mógł dysponować pełnym obrazem rzeczywistego brzmienia tekstu oraz segmentacji na jego komponenty leksykalne oraz gramatyczne. Jest to zabieg rzadziej stosowany w naukowych opracowaniach koreanistycznych oraz japonistycznych, publikowanych za granicą, ale autor rozprawy jest przekonany, że jej potencjalny czytelnik powinien mieć dostęp do wszystkich istotnych komponentów tekstu, szczególnie w sytuacji, gdy np. w odniesieniu do komentarzy japońskich sam odczyt tekstu może mieć często charakter hipotetyczny i wymaga niekiedy niełatwych rozstrzygnięć.

Zdaję sobie sprawę, że tak znacznie rozbudowany edytorsko, translatorycznie oraz transkrypcyjnie korpus materiałowy może odznaczać się zdecydowanie zbyt szerokim zakresem prezentacji, ale chodziło tu przede wszystkim o to, aby potencjalny czytelnik tekstu miał swobodny dostęp do całości korpusu, możliwie w oryginalnej postaci, nawet w warunkach nieznamomości obu przedmiotowych języków pracy.

Analiza tekstów komentarzy redakcyjnych, która została zaprezentowana w niniejszej rozprawie, ma charakter konfrontatywny, gdyż w moim przekonaniu

omawiane tu zjawiska japońskie oraz koreańskie mają z wielu względów oryginalny – kulturowo oraz środowiskowo – charakter i jednym z istotnych celów badawczych była próba ukazania wszystkich ich odmienności od polszczyzny. Odmienności te rysują się wyraźnie nie tylko w sferze samego stylu jak i języka, ale również w obrębie typologii gatunków prasowych, pragmatyki oraz norm kulturowych w komunikacji medialnej i w odniesieniu do różnych kwestii zdecydowanie pozajęzykowych, takich jak uwarunkowania społeczne oraz polityczne.

Celem badawczym rozprawy było zweryfikowanie tezy o ukształtowaniu się w prasie koreańskiej oraz japońskiej charakterystycznego dla tradycji medialnej obu krajów gatunku komentarza redakcyjnego *sasŏl 사설/ shasetsu 社説*, który stanowi odrębny i oddalający się od tradycji europejskiej i amerykańskiej tryb komunikowania się z czytelnikiem zarówno pod względem językowo-stylistycznym, jak i pragmatyczno-komunikacyjnym. Dzieje się tak niezależnie od wielu uniwersalnych cech języka czy stylu prasy, zaadaptowanych w czasach XIX-wiecznej implementacji i XX-wiecznej modernizacji mediów typu zachodniego w Azji Wschodniej oraz niezależnie od, w zasadzie, tożsamej roli interesującego nas tutaj medium zarówno w Japonii jak i w Korei.

Gatunek ten – wprowadzony do prasy koreańskiej i japońskiej niemal od samego początku jej istnienia i ukształtowany na wzór prasy zachodniej – z czasem nabrał cech typowych dla wschodnioazjatyckiego kręgu kulturowego, ukształtowanego w orbicie wpływów dawnych Chin. Szczególnie istotna okazała się tutaj przynależność obu języków do cywilizacyjnej sfery pisma chińskiego, a także – ukształtowane w jej obrębie – takie tendencje kulturowe, jak scholaryzm, kult słowa pisanego czy silny kolektywizm i przywiązanie do hierarchii oraz harmonii społecznej. Komentarz redakcyjny, w postaci, jaką uzyskał w tym środowisku w tamtym okresie, stał się obecnie rodzajem pewnego rytuału komunikacyjnego, podtrzymywanego siłą tradycji, co autor starał się także wykazać w trakcie analizy.

W obecnej sytuacji prasy światowej i powszechnego, coraz bardziej nasilającego się eklektyzmu gatunkowego, którego źródła upatrywać można w częstym przenikaniu się informacji oraz publicystyki, podtrzymywana wyraźnie w obu krajach „czystość” gatunkowa komentarza, jawi się bowiem jako relikwyt dawnych czasów.

Przedstawiany tu opis ma charakter w pewnym stopniu zachowawczy, co należy szczególnie podkreślić, gdyż analiza ta objęła jedynie „przednowoczesną” – jeśli chodzi o nośniki informacji – postać prasy, a mianowicie wyłącznie jej wydania tradycyjne, drukowane na papierze i upowszechniane w tradycyjnej formie kolportażu. Głównym powodem takiej decyzji było to, że teksty w tej postaci mogą być poddane analizie w najbardziej skuteczny sposób, z możliwością wielokierunkowej i nieograniczonej technicznie obserwacji wzrokowej komponentów bądź struktur i ich usytuowania tekstowego. Taki tryb obserwacji faktów, przede wszystkim językowych, okazał się najbardziej przydatny z punktu widzenia celów i rezultatów przeprowadzanych analiz.

Jednakże przywoływane tu zjawiska w dziedzinie informacji i publicystyki prasowej, widziane od strony technicznego trybu docierania do czytelnika, należą już do „przemijającego” świata mediów. Współcześni, zwłaszcza młodzi czytelnicy prasy

koreańskiej oraz japońskiej, częściej mają do czynienia ze smartfonem bądź tabletem niż z papierowym egzemplarzem gazety. Mimo to, nadal zarówno w Tokio jak i w Seulu, wielu potencjalnych czytelników ma możliwość kupienia dowolnego dziennika i przeczytania go w kawiarni bądź w środkach komunikacji miejskiej. Co więcej, koreańskie oraz japońskie urzędy oraz różnego rodzaju firmy prenumerują papierowe wydania gazet przez w celu dokumentowania treści zawartych w artykułach prasowych. Tego rodzaju analiza ma za zadanie archiwizowanie opinii prasowych, dotyczących danej instytucji lub firmy. Współczesne gazety japońskie i koreańskie posiadają także swoje równoległe edycje internetowe, co sprawia, że odbiór czytelniczy gazety jako takiej oraz jej poszczególnych tekstów ma zupełnie inny charakter. Czytelnicy poszukują dostępu i doniesień w trybie doraźnym po to, aby znaleźć potrzebną informację bądź też dotrzeć do tekstu, który stał się przedmiotem ożywionego zainteresowania lub debaty publicznej.

W ten sposób rzeczywistość i jej odbiór, przedstawione w komentarzach, powracają w nowych interpretacjach, a same komentarze zaczynają pełnić rolę świadków epoki. Przy tym, nieautorski charakter tych komentarzy sprawia, że utożsamiane są one z o wiele bardziej zobiektywizowaną w odbiorze czytelniczym linią gazety jako ważnego kreatora opinii.

Bardziej obeznani z tradycją druku prasy czytelnicy mogą wiedzieć, że w każdej redakcji czołowych dzienników koreańskich i japońskich zadanie przygotowywania komentarzy redakcyjnych przydzielane jest konkretnym, wyspecjalizowanym autorom bądź też zespołom komentatorskim, którzy jednak dany temat lub problem opracowują w trybie kolektywnym, podlegającym dozorowi merytorycznemu na niższych i wyższych szczeblach struktury organizacyjnej. Komentarz jest przecież czytany i wyprzedzająco nawet komentowany przez wewnętrzne komórki redakcyjne przed skierowaniem go do druku.

Z całą pewnością przypisywana Koreańczykom oraz Japończykom tendencja do kolektywizmu we wszelkich działaniach znajduje swoje odzwierciedlenie w procesie tworzenia i redagowania każdego komentarza. Komentarze w związku z tym z reguły nie wywołują kontrowersji co do indywidualistycznie formułowanych przez konkretnego autora opinii i ocen (jak ma to miejsce zwłaszcza w prasie europejskiej i amerykańskiej). W razie powstania takiej kontrowersji – a więc w sytuacji, gdy dany komentarz wywołuje sprzeczne reakcje – cała odpowiedzialność składana jest na barki całej gazety.

Sam komentarz redakcyjny w związku z tym staje się rzadziej obiektem takiego zainteresowania, gdyż jego charakter „reprezentatywny” dla całego numeru gazety przesuwają go automatycznie do publicystyki, stanowiącej raczej tło informacyjne niż przyciągające główne zainteresowanie informacje, sygnalizowane przez nagłówki. Percepcja gazety przestaje być obecnie swoistym rytuałem czytelniczym, obserwowanym w czasach, gdy media elektroniczne nie funkcjonowały w przestrzeni komunikacyjnej. Jeszcze bowiem w końcowych dekadach ubiegłego stulecia wielu bardziej elitarnych odbiorców prasy rozpoczynało swój dzień pracy od uważnej lektury dziennika lub nawet kilku dzienników (prenumerowanych w domu lub dostępnych w

miejscu pracy). W taki sam sposób traktowane były również poranne dzienniki radiowe, czy też wieczorne dzienniki telewizyjne, na całym świecie oglądane o regularnej porze. Lektura komentarza redakcyjnego mogła być w związku z tym traktowana jako element takiego czytelniczego rytuału, gdyż dla czytelnika sięgającego po gazetę.

Trudno byłoby w tym miejscu odnaleźć jakiś wyrazisty kontrast między tego rodzaju rytuałem czytelniczym spotykanym w Europie a taką samą procedurą, praktykowaną w Japonii oraz w Korei Południowej jako dwóch wiodących państwach ostatnich dekad XX stulecia regionu Azji Wschodniej. Wydaje się jednak, że dla rynku czytelniczego obu tych krajów bardziej charakterystyczne było przywiązanie do słowa drukowanego oraz okazywanie respektu samej prasie jako medium zdobywania wiedzy, pogłębiania erudycji oraz dbałości o kształtowanie własnej formacji intelektualnej. Zarówno czytelnik koreański jak i japoński w równym stopniu podchodził do samej lektury prasy z całą powagą, niezależnie od własnych przekonań politycznych czy światopoglądowych.

Różnice takie były przecież obecne i często manifestowane na zewnątrz, ale w podejściu do samej prasy można było obserwować przede wszystkim nastawienie na uzyskanie informacji oraz możliwość obserwowania na bieżąco spraw, które dzieją się w kraju i za granicą. Czytelnicy pracujący w firmach i przedsiębiorstwach byli przy tym równie silnie zainteresowani sytuacją gospodarczą, tendencjami na rynku, informacjami giełdowymi i dla nich – poza tematyką ogólną – istotne były przede wszystkim informacje ekonomiczne.

Nie można też pominąć tak istotnych czynników społecznych, jakim był chociażby poziom wykształcenia i wielki wysiłek wkładany w jego zdobywanie. W tej sytuacji dostęp do prasy stawał się też swoistym przywilejem intelektualnym, wzmacniającym społeczny status jednostki. Jak widać, komentarze redakcyjne zamieszczane w czołowych dziennikach koreańskich oraz japońskich miały – nie tylko teoretycznie zakładanych i profilowanych przez koncerty prasowe – czytelników, ale ich adresatami była faktycznie istniejąca zbiorowość prenumeratorów bądź stałych odbiorców. Tym samym, wpływ komentarzy na kształtowanie koreańskiej bądź japońskiej opinii publicznej nie był wcale mały.

Tematyka niniejszej rozprawy z różnych powodów może się wydawać mało atrakcyjna poznawczo, gdyż sam gatunek komentarza – a szczególnie w takiej postaci, z którą mamy do czynienia w Korei czy w Japonii – jest współcześnie na tle niebywale rozbudowanego systemu medialnego czymś nieco anachronicznym i jednocześnie nieco marginalnym. Byłby to jednak pogląd z perspektywy wschodnioazjatyckiej raczej zawężony i wydaje mi się europocentryczny.

Jest tak dlatego, że w publikacjach prasoznawczych – zarówno koreańskich, jak i japońskich – często możemy spotkać się z przeglądowymi omówieniami komentarzy prasowych w przekroju chronologicznym bądź tematycznym. Publikacji takich pojawiło się dotychczas całkiem sporo. Ja sam w trakcie pracy nad rozprawą mogłem zapoznać się jedynie z niewielką ich częścią, ale nawet taki pobieżny przegląd pozwala

stwierdzić, że gatunek ten wywołuje żywe zainteresowanie ze strony specjalistów medioznawstwa.

Atrakcyjnym walorem komentarzy redakcyjnych nie jest sama faktografia czy też kronikarska lista zdarzeń, ale przede wszystkim odzwierciedlenie ocen i debat, składających się na proces kształtowania opinii publicznej, a nawet czegoś, co – po uwzględnieniu rozpoznanych już dzisiaj w pełni technik i strategii sterujących zachowaniami społecznymi – można byłoby nazwać rodzajem sprzężenia zwrotnego prasy i władzy, władzy i społeczeństwa oraz społeczeństwa i prasy. Przeciwności tych przeciwstawień nie mogą być zresztą rozgraniczane w sposób absolutny, gdyż przenikanie się postaw oraz interesów występuje tutaj w łatwo zauważalny sposób.

Analiza komentarzy redakcyjnych w perspektywie historycznej dostarczenia podstaw do stwierdzenia, że odgrywały one istotną rolę w procesie modernizacji systemów politycznych, administracji i organizacji państwa, a także edukacji oraz adaptowania kultury Zachodu. W związku z tym w początkowym okresie dominowała tu funkcja edukacyjna. Jednak stosunkowo wcześnie doszła w nim do głosu także informacyjna oraz nastawienie na organizowanie nowej wspólnoty komunikacyjnej na podłożu kolektywizmu i hierarchii społecznej.

Analizowany w niniejszej pracy gatunek prasowy przetrwał w prasie obu krajów wszystkie burze dziejowe i dramatyczne wydarzenia w historii. Okazał się też odporny na nowe wyzwania medialne i konkurencję ze strony internetu, w którym młode pokolenia użytkowników mediów społecznościowych często przejawiały krytycyzm wobec tego tradycyjnego już gatunku przekazu prasowego.

Decydujące okazało się tu jednak ucieleśnianie przez komentarz redakcyjny nie tylko zbiorowego nadawcy, jakim jest gazeta rozumiana jako marka i zarazem jako koncern medialny, ale także ich zdolność do organizowania komunikacyjnej wspólnoty czytelników, skupionej wokół jednoczącego ją systemu wartości. Również tryb zwracania się do czytelników – preferujący ideały harmonii społecznej w duchu konfucjańskim i unikanie radykalizmu opinii – przyczynił się do trwałości tego gatunku, który może przesądza o społecznym wizerunku danej gazety i tym łatwiej skupia wokół niej czytelników.

Przechodząc do formalnej strony rozprawy chciałbym pokrótce przedstawić poszczególne części prezentowanego dziś projektu badawczego. Rozprawa składa się z wprowadzenia, czterech rozdziałów, tworzących zasadniczy trzon pracy oraz z zakończenia.

We wprowadzeniu zaprezentowane zostały cele oraz zakres analizy, a także podstawowe pojęcia *sasŏl* / *shasetsu* wraz z poszerzonymi kontekstami językowymi obu tych terminów. Zarysowane zostały również gatunkowe cechy komentarza redakcyjnego w prasie obu krajów.

W rozdziale pierwszym omówione zostało usytuowanie komentarza redakcyjnego w pojedynczym numerze gazety koreańskiej oraz japońskiej na tle pozostałych tekstów i materiałów informacyjnych, zamieszczanych w dzienniku. Szczegółowo zostały tu zanalizowane dwa wybrane numery dzienników, jednego koreańskiego („Gazeta Koreańska”) oraz japońskiego (*Yomiuri Humbug*) wraz z

zamieszczonymi w nich komentarzami redakcyjnymi. Pozwoliło to przedstawić pełną zawartość pojedynczego numeru gazety wraz z powiązaniem intertekstualnymi samych komentarzy.

W rozdziale drugim omówiony został wczesny etap formowania się komentarza redakcyjnego w prasie koreańskiej oraz japońskiej, poczynając od najstarszych gazet aż po początki XX stulecia.

W rozdziale trzecim analizowana była ewolucja systemów politycznych i społecznych obu krajów i jej wpływ na rozwój i przemianę gatunku komentarza redakcyjnego.

Rozdział czwarty skoncentrowany został na strategiach komunikacyjnych, wykorzystywanych w narracji i na analizie zróżnicowanych tematycznie przykładów komentarza.

W podsumowaniu zaprezentowanego tutaj projektu badawczego można było więc zamieścić wiele konkluzji, których dostarczyła bezpośrednia analiza koreańskiego oraz japońskiego materiału językowego. Analiza ta pozwoliła na potwierdzenie roboczej hipotezy o tym, że komentarze redakcyjne *sasöl / shasetsu* – wyrastające wprawdzie z zaadaptowanej w obu krajach tradycji dziennikarstwa zachodniego – rozwinęły się w szczególnego rodzaju gatunek prasowy. Zostały one zasymilowane w obrębie tradycyjnego modelu komunikacji społecznej, podtrzymywanego silnie na fundamencie kulturowym, ugruntowanym w ramach wschodnioazjatyckiej sfery cywilizacji pisma chińskiego.

Przynależność obu języków i obu systemów pisma do tej właśnie sfery w znacznej mierze determinowała rozwój piśmiennictwa, a także rozwój nowoczesnych mediów. Nie podważa to jednak w żadnej mierze zasadniczej odrębności i wzajemnej autonomii kultur obu krajów. W związku z tym, mówiąc łącznie o gatunku prasowym komentarzy redakcyjnych, ukształtowanym w prasie codziennej obu krajów, należało zwrócić uwagę zarówno na podobieństwa, jak i na różnice w tym procesie.

Wspólne tendencje rozwojowe miały swoje źródło w przynależności obu języków do wspomnianej wcześniej sfery cywilizacyjnej, ale także w historycznych związkach obu krajów, zacieśnionych w dramatycznych okolicznościach w końcowych dekadach XIX i początkowych dekadach XX stulecia. Japonia podjęła nieco tylko wcześniej niż Korea zadanie gruntownej modernizacji i reform ustrojowych, gospodarczych i kulturalnych, a także edukacyjnych i z tego punktu widzenia jako wiodący kraj azjatycki stała się dla Korei wzorem do naśladowania w wielu dziedzinach.

Niestety, funkcja wzorca reformatorskiego została niemal jednocześnie zdominowana przez rolę początkowo coraz bardziej autorytarnego patrona, a następnie brutalnego okupanta. W tej sytuacji podążanie tą samą ścieżką budowy nowoczesnej cywilizacji w duchu zachodnim stało się dla Koreańczyków domeną trudnych, a niekiedy dramatycznych, wyborów. Obdarzany autorytetem kraj-patron reform stał się bezpośrednim zagrożeniem suwerenności państwa koreańskiego oraz śmiertelnym zagrożeniem dla jego tożsamości kulturowej. Przeniosło się to także bezpośrednio na

sytuację mediów koreańskich, surowo zwalczanych przez cenzurę japońską i ograniczanych w możliwości dotarcia do czytelników.

Usilna japonizacja Korei w wielu dziedzinach mogła pełnić rolę wzorca cywilizacyjnego jedynie w warunkach przymusu i terroru. Niemniej jednak, mówiąc o bliskości kulturowej Korei i Japonii musimy nawiązywać do ich wspólnej przynależności do cywilizacyjnej sfery pisma chińskiego oraz do wspólnego pozostawania w orbicie wpływów całej cywilizacji chińskiej.

Z ważnych własności koreańskiego i japońskiego komentarza redakcyjnego należy wymienić także wykorzystywany współcześnie autorytet samego tekstu. Autorytet ten jest budowany i umacniany przede wszystkim prestiżem pisma, na którego łamach się ukazuje jako instytucji opiniotwórczej, ale także jako marki w sensie komercyjnym. Ten ostatni walor, składający się na autorytet gazety, związany jest z poszerzonym profilem aktywności gospodarczej, który budowały w Korei oraz w Japonii czołowe dzienniki o masowym nakładzie. Przykładem mogą być tutaj takie koreańskie koncerny medialne takie, jak Dong-A Ilbo (*Tong-A Ilbo*), JoongAng Ilbo (*Chungang Ilbo*), Seoul Shinmun (*Sŏul Shinmun*) oraz japońskie, takie jak *Yomiuri Shimbun*, *Asahi Shimbun* czy *Mainichi Shimbun*.

Prezentowane tutaj konkluzje całej analizy gatunku komentarza redakcyjnego zmierzają do tego, aby można było ostatecznie stwierdzić, że gatunek *sasŏl* czy też *shasetsu* reprezentuje raczej koreańską i japońską tradycję medialną. Gatunek ten jest utrwalany zatem jako przekaz wartościowany kulturowo, a jednocześnie dogodny komunikacyjnie. Umożliwia on bowiem dotarcie do czytelnika z przekazem zaspokajającym jego potrzebę uzyskania bardziej obiektywnej wiedzy o świecie oraz o najbliższej rzeczywistości krajowej, z jednoczesnym umożliwieniem mu zajęcia stanowiska bądź ugruntowania opinii na dany temat.

Na zakończenie chciałbym tylko podkreślić, że przedstawiona tu analiza w żadnej mierze nie zamyka rozległej perspektywy dalszych badań, zarówno lingwistycznych, jak i prasoznawczych, nad koreańskim oraz japońskim gatunkiem komentarza prasowego *sasŏl* / *shasetsu*.